

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ БОГДАНА-ІГОРЯ АНТОНИЧА

**Bazyli Nazaruk. Twórczość poetycka Bohdana Ihora Antonycza. –
Warszawa, 2007. – 322 s.**

“У західноукраїнській поезії 30-х років ХХ століття з’явився творець, який, як видавалося, продовжив лінію, яка надовго перервалася по смерті Івана Франка, – лінію оригінальних особистостей у письменстві. Цим поетом був Богдан-Ігор Антонич (1909 – 1937)”. Так починається передмова до монографії Василя Назарука “Twórczość poetycka Bohdana Ihora Antonycza”, опублікована у Варшаві 2007 року. Монографія написана польською мовою й призначена насамперед для польськомовного читача. Слід вітати й належно поцінувати кожну спробу поінформувати чужомовного реципієнта про явища української культури. Тим паче, що йдеться про справді непересічне явище в українській літературі. Порівняння Богдана-Ігора Антонича зі знаковою для української культури постаттю Івана Франка, яке робить Василь Назарук уже в першому абзаці своєї монографії, визначає, можливо, дещо гіперболізовано (враховуючи розмах інтересів і дисциплін), місце цього унікального автора в історії української літератури ХХ ст.

“У який літературний та культурний пейзаж випало йому входити?”, – риторично запитує автор монографії, окреслюючи цим першу проблему, порушену в дослідженні.

Монографія В. Назарука складається з шести розділів та канонічних для жанру елементів, як-от: “Бібліографія літератури про творчість Богдана-Ігора Антонича”, “Індекс авторів”, а також додатків, які містять два прозові тексти Б.-І. Антонича. Ці тексти – “Національне мистецтво (Спроба ідеалістичної системи мистецтва)” та “Становище поета (Слово при роздачі літературних нагород дня 31 січня 1935)” – маніфест його творчої самосвідомості.

У розділах, як впливає з їхніх назв, послідовно розглянуто середовища, у яких тривала творчість поета. У розділі “Stan badań i uwagi metodologiczne” (“Стан дослідження питання та методологічні зауваги”) В. Назарук зауважує, що певний час творчість видатного поета була незаслужено забутою. У підрозділі “Popowne odkrycie Antonycza i współczesne badania nad jego twórczością” (“Повторне відкриття творів Антонича та сучасний стан дослідження його творчості”) наголошено, що його твори після тридцятилітньої перерви повторно публікувалися майже синхронно з дебютними збірками “шістдесятників”. Автор монографії наголошує на тому,

що тодішні оцінки складної і своєрідної спадщини поета не могли виходити за межі панівної ідеології та панівної в літературознавстві методології. Серед інших названі видання творів видатного поета, які майже синхронно з’явилися на двох континентах, – “Перстені молодості” (Пряшів, 1966) й “Пісня про незнищенність матері” (Київ, 1967) та нью-йоркське видання “Зібрані твори” (1967), а також спроби літературознавчого осмислення різних граней антоничівської поетичної спадщини. Це статті й розвідки С. Трофимука, І. Дорошенка, Д. Павличка, М. Ільницького, М. Неврлого, О. Зілінського, Д. Козія, А. Флакера, О. Ільницького, Б. Рубчака, М. Новикової, Ю. Андруховича, В. Махна, Л. Стефановської, В. Неборака, Е. Соловей.

У розділі “W kręgu juveniliów i debiutanckiego tomu “Prywitannja zyttja” (“У колі юнацьких творів і дебютної збірки “Привітання життя”) розглядаються особливості першої збірки поета “Привітання життя” та його юнацькі проби пера. Дослідник стверджує, що ці ранні твори Антонича свідчать про інтенсивну працю над витворенням власної авторської стилістики. Розділ “Uwagi na temat formy. W kręgu zagadnień języka i obrazowania” (“Аналіз формальних особливостей поезії Антонича: особливості поетичної лексики та образотворення”) присвячено аналізу особливостей лексики поета,

специфіки авторського поетичного мовлення.

Результати дослідження тематичних особливостей збірок поета викладено в розділі “Analiza świata przedstawionego” (“Аналіз мистецького бачення”). Для повнішого розуміння еволюції мистецької свідомості митця В. Назарук уводить чи не найцікавіший, на нашу думку, розділ “Konteksty i kontakty” (“Контексти і контакти”), де викладено матеріал про зв’язки Антонича з польською літературою та наукові й літературні контакти з поляками у Львові. Ці контакти, вважає автор, істотно вплинули на формування специфіки світосприйняття й мистецької самосвідомості Антонича. Подано також аналіз творчого доробку поета в контексті польського мистецького авангарду. Дослідження вивершує невеликий розділ “Estetyka sformulowana” (“Естетичне кредо”), де усталено своєрідність творчості Антонича і його мистецької філософії в контексті тогочасних теоретичних пошуків у царині культури й мистецтва.

Як стверджує сам автор, бібліографічний список, що складається переважно з україномовних публікацій, відображає стан вивчення спадщини Б.-І. Антонича, а також задовольняє потреби польської україністики в ознайомленні з найзначнішими досягненнями української літератури, до яких, без сумніву, належить доробок Антонича. Окреслюючи методологічні засади, автор монографії наголошує, що вони є поєднанням принципів, які домінують у польському літературознавстві, з панівними методами літературознавчої науки в Україні.

Попри відмінний фаховий рівень усієї монографії в цілому, на нашу думку, інтерес викликає насамперед розділ, де проаналізовано лексичний склад поетичної мови Антонича. Цей – лексичний – підхід дослідника неважко зрозуміти, якщо пригадати, що Антонич формувався як особистість у сфері вжитку двох мов – рідної української та державної польської, й у сфері домінування польської культури. Домінує традиційне переконання, що поет почав дуже інтенсивно вивчати українську мову аж по приїзді до Львова, “не боячись заглядати” до словників і граматик. Однак останні публіції І. Калинця певною мірою

спростовують цю тезу. За спогадами сучасників, рясно цитованих у книжці “Знане і незнане про Антонича” (Львів, 2010 та 2011 рр.), молодий Богдан зростав в україномовній атмосфері лемківської священничої родини, а особливо вплинула на нього няня (ім’я котрої невідоме), “яка дуже любила вірші і часто читала дитині, а багато поезій Шевченка знала напам’ять. Співала залюбки пісні, яких знала без ліку, і чудово оповідала казки”.

Крім аналізу лексичних особливостей (чи, радше, лексичної повноти і своєрідності) поетичної мови Антонича, маємо також аналіз строфічних структур та архітектоники його збірок. Дослідник концентрує свою увагу на кількості частин (розділів) в окремих збірках і намагається зрозуміти й охарактеризувати книги як цілість. Ясна річ, що дослідження ґрунтується на доробку попередників. Проте одна справа прочитувати Антонича суто “українським” оком, а інша – дивитися на його доробок крізь призму “українського в польському середовищі”. А саме таким, як уже згадувалося, було становище україномовного поета в середовищі Львова 1930-х років ХХ ст. “Оригінальність поезії Антонича формувалася як наслідок сукупності культурних і літературних впливів атмосфери сім’ї та зовнішнього середовища. Для уродженця Лемківщини, випускника польської гімназії у Сяноку й так само польського на той час Львівського університету, контекст польської літературної культури враз із рідною українською був, природньо, найближчим і головним чинником, який стимулював його власні мистецькі пошуки”, – стверджує В. Назарук.

Гадаю, це культурне коло можна розширити. Неповторна атмосфера Львова означеної епохи – полімовне й полікультурне середовище, де в одній кав’ярні за сусідніми столиками могли сидіти представники польсько-, українсько- та німецькомовних літературних угруповань, – сприяла витворенню цілком своєрідних засобів і способів поетичного мислення й мовлення. Сказати б – європейських, а не вузьконаціональних, бо, зрештою, етнічні поляки, німці та українці або ж польсько- німецько- й україномовні

автори добре знали й володіли націкавішими досягненнями власне німецької та польської чи української літератур. На основі глибокого знання загальноєвропейських тенденцій літературного процесу, безпосередньої закоріненості в загальноєвропейські естетичні теорії та напрямки учасники львівського літературного процесу початку століття перебували в особливих умовах. Багатоманітне полікультурне мистецьке середовище Львова провокувало дуже інтенсивний естетичний розвиток кожного з авторів зосібна, а також стимулювало вимогливість до своєї творчості, зокрема прецизійне ставлення до формальних ознак літературних творів, насамперед поетичних.

Водночас автор дослідження уважно вивчає саме національний вимір мистецького світу поета. У монографії окреслено й українське – україномовне – середовище Антонича, яке не обмежувалося лишень Львовом, а вмещувало й доробок авторів цілої України. Це другий сильний стимул для розвитку авторської самосвідомості митця, який самовизначився й свідомо намагався творити українську поезію, українську літературу на рівні найкращих світових зразків і тенденцій. В. Назарук наголошує на цьому культурному середовищі: українські журнали, збірки провідних авторів з “Великої України”, які на той час іще намагалися творити оригінальні мистецькі доктрини і втілювати свої естетичні постулати в адекватній мистецькій формі. Володимир Свідзинський, ранній Павло Тичина-символіст, Микола Зеров, Максим Рильський, Михайло Драй-Хмара, Микола Бажан, Євген Маланюк – ось далеко не повний перелік імен, “гроно тих поетів, які спричинилися до витворення і усталення авторитету української культури у ХХ столітті” поруч із Б.-І. Антоничем.

І тут повернуся до вже згаданої фрази з першого абзацу вступу до монографії: “У який літературний та культурний пейзаж випало йому входити?” – запитує автор. Відповідь на диво проста: “Це був багатоманітний світ європейської культури із домінуючим первнем культури національної, української, яка перебувала якраз в одній із фаз свого дуже інтенсивного розвитку”.

Отож маємо глибокий скрупульозний аналіз формальних – і поезознавчих, і лексичних, й образно-стилістичних – особливостей мистецького мовлення Б.-І. Антонича в поєднанні з обома контекстами його творчості: загальноєвропейським та польським – з одного боку, й українським – із другого. Власне, у цьому, у відкритості до модерної літератури й поезії та в намаганні створити конкурентноспроможні зразки українською мовою і криється унікальність та довершеність доробку й самої постаті Антонича.

Монографія В. Назарука “Twórczość poetycka Bohdana Ihora Antonycza”, опублікована у Варшаві польською мовою, удоступнює інформацію про цю непересічну постать української культури для неукраїномовного реципієнта. А польський читач, що уміє читати українською, знайде в цій монографії додаток, який містить мистецький маніфест поета під назвою “Національне мистецтво (спроба ідеалістичної системи мистецтва)” та промову автора “Становище поета (Слово при роздачі літературних нагород дня 31 січня 1935)”. Обидва прозові твори – це лаконічний вислів, квінтесенція всієї творчої спадщини Б.-І. Антонича, а водночас – універсальна формула, ключ для відкриття його мистецького світу. Прикметна риса цього дослідження – спроба вписати творчу спадщину Богдана-Ігоря Антонича в загальноєвропейський літературний контекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Калинець І.* Знане і незнане про Антонича: матеріали до біографії Богдана Ігоря Антонича. – Вид. 2, випр. і доповн. – Львів: Друкарські куншти, 2011.

Отримано 17 червня 2011 р.

Мирослав Трофимук
м. Львів

